

**СПЕЦИФІКА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ДІТЕЙ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ
У ПЕРІОД РАНЬОГО ДИТИНСТВА**

УДК 372.2 (71)

DOI:

Наталія Мукан, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов
Національний університет "Львівська політехніка"

Ірина Миськів, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов
Національний університет "Львівська політехніка"

Марія Запотічна, аспірант, Національний університет "Львівська політехніка"

**СПЕЦИФІКА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ДІТЕЙ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ
У ПЕРІОД РАНЬОГО ДИТИНСТВА**

У статті досліджено специфіку освітніх програм для навчання дітей корінних народів Канади у період раннього дитинства. Виконано аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює окремі аспекти предмету дослідження. Визначено специфіку освітніх програм для дітей корінних народів (обов'язковість, уніфікація програм в умовах децентралізації розвитку освіти, ґрунтування на чотирьох факторах: когнітивному, соціальному, здоров'язбережувальному, сімейному). Представлено висновки та визначено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: освітня програма; корінні народи; Канада; період раннього дитинства.

Літ. 15.

Nataliya Mukan, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Head of the Foreign Languages Department, Lviv National Polytechnic University

Iryna Myskiv, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor,
Assistant Professor of the Foreign Languages Department,
Lviv National Polytechnic University

Mariya Zapotichna, Postgraduate Student, Lviv National Polytechnic University

**THE SPECIFICITY OF EDUCATIONAL PROGRAMS FOR CANADIAN INDIGENOUS
CHILDREN IN THE PERIOD OF EARLY CHILDHOOD**

According to systemic approach, the study of education of Canadian indigenous peoples justifies the necessity to analyse the specificity of academic possibilities in different periods of lifelong learning. In the article, the specificity of academic programmes for indigenous children in the period of early childhood has been studied. The purpose of the article is to analyse the peculiarities of early childhood academic programmes and determine their pros and cons. The authors present the results of the analysis of scientific and pedagogical literature, which highlights distinct aspects of the problem under research. They analyse the normative documents, which regulate the development and implementation of education and learning in early childhood for indigenous peoples in modern Canada. The study shows, that the modern system of education and learning in early childhood for indigenous peoples in Canada presents an integrity of theory and practice of early childhood learning and comprises social, cultural, historical specificity of indigenous peoples' lifestyle. This system is characterised by such factors as cognitive (improvement of intellectual and cognitive performance of young children), social (adaptation to society and development of skills necessary for establishment of relationships with other individuals), health-saving (provision of regular medical examinations on the basis of the school), family (ensuring a favourable environment at home, involving parents in active participation in the education of their children). The main goal of the mentioned academic programmes is defined as preparing children for schooling and life in the modern multicultural society of Canada. The authors make conclusions about the positive influence of the academic programmes for indigenous children in the period of early childhood and formulate the prospects for future research of the problem of indigenous peoples' education development in Canada.

Keywords: an academic program; indigenous people; Canada; a period of early childhood.

Постановка проблеми. В основу якісної освіти будь-якої країни світу покладено освіту та навчання у період раннього дитинства, оскільки саме вона формує підґрунтя для подальшого цілісного розвитку особистості, забезпечує умови для повноцінного, своєчасного, різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості

[1]. Упродовж ранніх років життя дитини формуються не лише передумови, але й провідні риси особистості, які визначатимуть поведінку людини і її діяльність протягом усього життя. Перший досвід дитини значно впливає на подальше навчання та академічні показники успішності.

У Канаді, як і в інших країнах світу, особливу

СПЕЦИФІКА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ДІТЕЙ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ У ПЕРІОД РАНЬОГО ДИТИНСТВА

увагу приділяють розвитку освіти та навчання у період раннього дитинства (від народження до 6 років). Навчально-виховні програми дошкільних навчальних закладів засновані на всебічному розвитку соціальної, фізичної, когнітивної та емоційної сфери дитини. Як відомо, освіта та навчання у період раннього дитинства у Канаді забезпечується низкою державних та приватних дошкільних навчальних закладів, які забезпечують догляд за дітьми у ранньому віці, а також інтегрованих програм раннього розвитку дітей, які батьки відвідують разом із дітьми тощо [8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Освіта Канади, її різновиди (формальна, неформальна, інформальна), історія її розвитку, різні її рівні (навчання та розвиток у період раннього дитинства; система початкової та середньої загальноосвітньої школи; подальша освіта; навчання дорослих та розвиток умінь і навичок) досліджуються вітчизняними та зарубіжними науковцями: Т. Кучай, Дж. Едвардз (J. Edwards), Н. Френсіс (N. Francis), Дж. Рейне (J. Reyhner) (шкільна освіта Канади); О. Барабаш, Н. Муқан, М. Лещенко (неперервна освіта); О. Огієнко, К. Воядже (С. Voyageur), Б. Келліу (B. Calliou) (полікультурна освіта Канади); Ю. Шийка, С. Шепсон (S. Shapson), В. О'Дойлі (V. O'Doyle), К. Хілтенстем (K. Hultenstam), Л. Олбер (L. Olber) (білінгвальна освіта) тощо.

Освіту корінного населення Канади вивчали С. Андерсен (C. Andersen, A. Johns), Дж. Куммінс (J. Cummins), Й. Хеберт (Y. Hebert), Д. МакКаскілл (D. McCaskill), Х. Рехем (H. Raham), Дж. Фрісен (J. Friesen), В. Фрісен (V. Friesen), Дж. Ламбе (J. Lambe), проте, специфіка освітніх програм для дітей корінних народів Канади у період раннього дитинства ще не була предметом наукового дослідження вітчизняних науковців, що й зумовило вибір предмету нашого дослідження.

Мета статті – виконати аналіз специфіки освітніх програм для навчання дітей корінних народів Канади у період раннього дитинства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день існує дуже мало досліджень щодо загальнонаціональної стратегії розвитку дошкільної освіти корінного населення Канади. Це пояснюється, з одного боку, високим рівнем децентралізації управління освітою, значною диверсифікацією корінного населення країни, коротким терміном існування програм дошкільного розвитку, спеціально призначених для дітей корінних жителів, а з іншого – різноманітністю наявних досліджень, які відрізняються за критеріями, методологією та метою.

Розвиток освіти та навчання у період раннього дитинства у Канаді починає інтенсивно розвиватись лише недавно. Традиційно вихованням та навчанням дітей дошкільного віку займались сім'ї, приватні організації, благодійні релігійні установи та центри допомоги іммігрантам. Державних програм існувало дуже мало, переважно це були програми для малозабезпечених сімей, а дошкільна освіта на території усієї Канади не була обов'язковою. Наприкінці ХХ ст. обов'язкова дошкільна освіта була запроваджена лише в одній провінції Канади – провінції Новий Брансуїк [12]. Дослідники освіти та навчання у період раннього дитинства представників корінного населення зауважують, що федеральний уряд Канади розпочав активну освітню політику щодо освіти дітей корінних жителів лише наприкінці 80-их рр. ХХ ст., а перші освітні програми почали запроваджувати з середини 90-х рр. ХХ ст. [7; 8]. Серед них: Програма дошкільних навчальних закладів дітей перших націй та інуїтів (англ. First Nations and Inuit Child Care Initiative), започаткована у 1994 р., Програма високого старту для дітей корінних жителів урбанізованих та північних територій (англ. Aboriginal Head Start Urban and Northern Initiative), запроваджена у 1995 р., а також Програма високого старту для дітей корінних жителів резервацій (англ. Aboriginal Head Start On Reserve), що функціонує з 1997 р. [4].

Вивчення статистичних даних та педагогічних джерел дозволило виокремити певні особливості реалізації програм дошкільної освіти корінних народів Канади. Наше дослідження базується на загальнонаціональній стратегії розвитку освіти "Освічена Канада 2020" [10], доповідях федеральних та провінційних органів державної влади [15], статистичних дослідженнях, що відображають специфіку функціонування системи освіти Канади [14], доповідях організацій представників корінних жителів [8; 11], дослідженнях науковців щодо розвитку у Канаді освіти та навчання у період раннього дитинства [2; 3; 5; 12].

Внаслідок історико-культурних особливостей розвитку країни, у Канаді кожна із провінцій і територій впроваджує власний підхід до розвитку освіти та навчання у період раннього дитинства. Основні пріоритети освіти та навчання у період раннього дитинства є схожими у всіх регіонах країни і спрямовані на подолання бідності, допомогу батькам у догляді за дітьми та забезпечення дітям повноцінного розвитку з ранніх років життя. Обов'язкова дошкільна освіта у більшості провінцій і територій Канади

СПЕЦИФІКА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ДІТЕЙ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ У ПЕРІОД РАНЬОГО ДИТИНСТВА

починається з 5 років (тривалість перебування дитини у дошкільному навчальному закладі – пів дня). У провінції Онтаріо дошкільна освіта починається із 4 років і, в результаті нещодавніх освітніх реформ, займає повний робочий день. Окрім провінції Онтаріо, повний робочий день дошкільної освіти забезпечується у провінціях Нова Шотландія, Новий Брансуїк та Квебек. Обов'язкова дошкільна освіта дітей у Канаді реалізується за допомогою дитячих садочків (англ. kindergarten), що містяться у приміщеннях початкових шкіл і є у підпорядкуванні урядів відповідних провінцій чи територій [5]. Таким чином, уніфікація в межах децентралізації є характерною особливістю освіти на навчання корінних жителів країни у період раннього дитинства.

На сучасному етапі розвитку освіти корінних народів мають місце тенденції централізації. У 2002 р. уряд Канади проголосив курс на інтеграцію усіх освітніх програм раннього розвитку дітей корінного походження з метою їх оптимізації та створення єдиної стратегії розвитку освіти дітей корінного походження у ранньому віці. З 2005 р. Головним органом, що курує інтеграційні процеси, є Департамент у справах індіанців та розвитку півночі Канади (англ. Indian and Northern Affairs Canada).

Згідно з даними переписів населення 2006 р. та 2011 р., відсоток дітей – представників корінних народів Канади, у порівнянні з рештою канадських жителів, активно зростає, особливо у західних провінціях країни та на її територіях [15]. Водночас, відповідно до статистичних досліджень, у Канаді 28 % дітей корінного походження проживають у неповних сім'ях, 12 % – не проживають із рідними батьками, 58 % – проживають на межі бідності [11]. Ці фактори значно перешкоджають повноцінному ранньому розвитку дітей. До цього додається низка інших соціальних факторів, таких як домашнє насильство, зловживання алкоголем чи наркотичними речовинами тощо, які, своєю чергою, негативно впливають на показники освітньої діяльності.

У спільній декларації міністрів освіти провінцій та територій Канади “Освічена Канада 2020” (англ. Learn Canada 2020) зазначається, що розвиток дитини у період раннього дитинства є одним із чотирьох основних компонентів неперервного навчання [10]. Отже, забезпечення необхідних освітніх програм раннього розвитку дітей корінних жителів, а також надання можливостей для освоєння необхідних знань, умінь і навичок батькам для формування в дитини

зацікавленості в освіті, стає одним із пріоритетних завдань системи освіти Канади на початку нового тисячоліття.

В основу системи раннього розвитку дитини у Канаді, в тому числі і корінних жителів, покладено чотири основні фактори: когнітивний, соціальний, здоров'язбережувальний та сімейний [3; 9]. Кінцевою метою дошкільної освіти дітей представників корінного населення Канади є формування готовності дитини до навчання у школі, що, своєю чергою, сприятиме підвищенню рівня успішності та зниженню показників відрахування учнів, а також продовженню навчання шляхом здобуття професійної та вищої освіти. Окрім цього, позитивний досвід дитини у школі з раннього віку сприяє запобіганню низки соціальних проблем, таких як зловживання шкідливими речовинами, злочинність серед неповнолітніх тощо [3; 13].

Когнітивний фактор, що береться до уваги, передбачає підвищення інтелектуальних та когнітивних показників дітей раннього віку. Когнітивні теорії навчання є широко розповсюдженими у системах освіти західних країн і користуються особливою популярністю у Канаді та США. Когнітивні теорії наголошують на цінності пізнавальної діяльності учнів дошкільного віку і розвитку інтелектуальних здібностей дітей у процесі пізнавальної діяльності. Відповідно до когнітивної теорії, навчання будується на основі власного досвіду дитини. Когнітивна психологія складає наукову основу дослідницького підходу до навчання, в рамках якого навчання проводиться з опорою на безпосередній досвід учнів, який вони набувають у процесі пошукової, дослідницької діяльності, активного освоєння навколишнього середовища і світу.

Соціальний фактор має на меті адаптувати дитину до соціуму та навчити її налагоджувати стосунки з іншими індивідами. Як відомо, соціальний та емоційний розвиток дитини починається від народження. Центри раннього розвитку дитини сприяють соціалізації особистості, забезпечуючи можливість дитині навчитись висловлювати свої почуття, ідентифікувати свої потреби, що сприяє розвитку мовлення, розвиває навички самостійності, що, своєю чергою, сприяє формуванню впевненості в собі, а також уможливорює формування і розвиток умінь спілкуватися із ровесниками та дорослими.

Здоров'язбережувальний фактор сприяє забезпеченню проведення регулярних медичних оглядів на базі школи, що дозволяють попередити

СПЕЦИФІКА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ДІТЕЙ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ У ПЕРІОД РАНЬОГО ДИТИНСТВА

проблеми зі здоров'ям, виявити відхилення у фізичному та психічному розвитку на ранніх етапах, що можуть перешкоджати навчанню, та запобігти виникненню серйозних ускладнень у майбутньому. Спостерігаючи за повсякденною поведінкою дітей, кваліфіковані педагоги можуть вчасно ідентифікувати аутизм, проблеми мовлення та інші проблеми зі здоров'ям, вчасно звернутись у відповідні інстанції для отримання необхідної допомоги.

Сімейний фактор передбачає забезпечення сприятливого середовища вдома, залучення батьків до активної участі в навчанні їхніх дітей. З цією метою організують зустрічі батьків з вчителями, проводяться різноманітні інформативні тренінги, створюються робочі місця тощо. Залучення батьків до навчання дітей сприяє кращому розумінню культурного середовища дитини, її мови, походження, поведінки, способу мислення. Це, своєю чергою, допомагає педагогу у плануванні навчального процесу, а, з боку дитини, сприяє формуванню позитивного досвіду у навчальній діяльності з початкових років життя.

Висновки. Отже, результати виконаного дослідження свідчать, що сучасна система освіти і навчання у період раннього дитинства представників корінного населення Канади функціонує на основі інтеграції теоретичних та практичних засад системи раннього розвитку дітей Канади, а також з урахуванням соціальних, культурних та історичних особливостей корінних жителів країни. В основу системи раннього розвитку дітей – представників корінних народів Канади покладено когнітивний, соціальний, здоров'язбережувальний та сімейний фактори, а головним завданням – формування готовності дитини до навчання у школі та життєдіяльності у суспільстві.

Перспективи подальших розвідок. Виконане дослідження не висчерпує усіх аспектів окресленої проблеми. До перспектив подальших розвідок належить вивчення специфіки освітніх програм для навчання дітей – представників корінних народів у системі шкільної освіти Канади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковшар О. Завдання дошкільної освіти з розвитку особистості / О. Ковшар // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини. – № 8. – Ч. 2. – 2013. – С. 287–293.
2. Мукан Н.В. Освіта дітей вікової категорії 2,5-6 років у Канаді / Н.В. Мукан, О.В. Барабаш // Молодий вчений. – 2014. – № 12 (15). – С. 169–172.
3. Anderson L. The Effectiveness of the early childhood development programs. A systematic review /

L. Anderson, C. Shinn, M. Fullilove, S. Scrimshaw // *American Journal of Preventive Medicine*, 2003. – № 24. – P. 32–36.

4. *Founded in Culture: Strategies to Promote Early Learning Among First Nations Children in Ontario* / Toronto : Best Start Resource Centre, 2011. – 45 p.

5. Friendly M. *Early Childhood Education and Care in Canada 2001* / M. Friendly, J. Beach, M. Turiano. – Childcare Resource and Research Unit, University of Toronto, 2002. – 180 p.

6. Greenwood M. Children are a gift to us: Aboriginal-specific Early childhood Programs and Services in Canada / M. Greenwood // *Canadian Journal of Native Education*. – 2006. – Issue 29 (1). – P. 12–28.

7. Greenwood M. *Aboriginal Children and Early Childhood Development and Education in Canada: Linking the Past and Present to the Future* / M. Greenwood, S. de Leeuw, T. Ngaroimata Fraser // *Canadian Journal of Native Education*. – 2007. – Issue 30 (1). – P. 5-18.

8. *Handbook of Best Practices in Aboriginal Early Childhood Programs*. BC Aboriginal Child Care Society, 2003. – 140 p.

9. Krishnan V. *Early Childhood Development: A Conceptual Model* / V. Krishnan. – Early Child Development Mapping Project, Alberta, 2010 – 17 p.

10. *Learn Canada 2020. Joint Declaration of Provincial and Territorial Ministers of Education* [Електронний ресурс]. – April, 2008. – 3 p. – Режим доступу: <http://www.cmec.ca/Publications/>.

11. *Native Women's Association of Canada*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nwac.ca/aboriginal-head-start>.

12. Procher L., Howe N. (ed.) *Early Childhood Care and Education in Canada* – UBC Press: Vancouver, 2000. – 315 p.

13. *Public Health Agency of Canada*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phac-aspc.gc.ca>.

14. *Statistics Canada*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statcan.gc.ca/eng/start>.

15. *The State of Aboriginal Learning in Canada : A Holistic Approach to Measuring Success*. – Canadian Council On Learning, 2009. – 78 p.

REFERENCES

1. Kovshar, O. (2013). *Zavdannia doshkilnoi osvity z rozvytku osobystosti [The tasks of preschooling in the personality development]. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia, 8(2), pp. 287–293. [in Ukrainian].*
2. Mukan, N.V., & Barabash, O.V. (2014). *Osvita ditei vikovoї katehorii 2,5-6 rokiv u Kanadi [The education of 2,5-6 year old children in Canada]. Molodyi vchenyi, 12(15), pp. 169–172. [in Ukrainian].*
3. Anderson, L., Shinn, C., Fullilove, M., & Scrimshaw, S. (2003). *The Effectiveness of the early childhood development programs. A systematic review. American Journal of Preventive Medicine, 24, pp. 32–36. [in English].*
4. *Founded in Culture: Strategies to Promote Early Learning Among First Nations Children in Ontario*. (2011). Toronto: Best Start Resource Centre, 45 p. [in English].
5. Friendly, M., Beach, J., & Turiano, M. (2002). *Early Childhood Education and Care in Canada 2001*. Childcare

СПЕЦИФІКА ВИХОВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ПІДЛІТКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ФОРМИ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Resource and Research Unit, University of Toronto, 180 p. [in English].

6. Greenwood, M. (2006). Children are a gift to us: Aboriginal-specific Early childhood Programs and Services in Canada. *Canadian Journal of Native Education*, 29(1), pp. 12–28. [in English].

7. Greenwood, M., de Leeuw, S., & Ngaroimata Fraser T. (2007). Aboriginal Children and Early Childhood Development and Education in Canada: Linking the Past and Present to the Future. *Canadian Journal of Native Education*, 30(1), pp. 5–18. [in English].

8. Handbook of Best Practices in Aboriginal Early Childhood Programs. (2003). BC Aboriginal Child Care Society, 140 p. [in English].

9. Krishnan, V. (2010). Early Childhood Development: A Conceptual Model. Early Child Development Mapping Project, Alberta, 17 p. [in English].

10. Learn Canada 2020. Joint Declaration of Provincial and Territorial Ministers of Education. (2008). Retrieved from: <http://www.cmec.ca/Publications/>. [in English].

11. Native Women's Association of Canada. Retrieved from: <http://www.nwac.ca/aboriginal-head-start>. [in English].

12. Procher, L., & Howe, N. (2000). Early Childhood Care and Education in Canada – UBC Press: Vancouver, 315 p. [in English].

13. Public Health Agency of Canada. Retrieved from: <http://www.phac-aspc.gc.ca>. [in English].

14. Statistics Canada. Retrieved from: <http://www.statcan.gc.ca/eng/start>. [in English].

15. The State of Aboriginal Learning in Canada: A Holistic Approach to Measuring Success. (2009). Canadian Council On Learning, 78 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 17.04.2018

УДК 37.017

DOI:

Вікторія Яковлєва, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики технологічної освіти ДВНЗ “Криворізький Державний педагогічний університет”
Дійсний член міжнародної Академії безпеки життєдіяльності, м. Київ
Дійсний член міжнародної Академії культури безпеки, екології та здоров'я, м. Київ
Почесний член Європейської асоціації з безпеки, Польща, м. Краків

СПЕЦИФІКА ВИХОВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ПІДЛІТКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ФОРМИ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

У статті розкрито специфіку процесу виховання позитивного ставлення підлітків загальноосвітніх інтернатних закладів до праці, обґрунтовано педагогічну доцільність здійснення цього процесу у позаурочній діяльності, проаналізовані основні напрями позаурочної діяльності, визначені найбільш ефективні форми виховання позитивного ставлення до праці підлітків у позаурочний час.

Ключові слова: загальноосвітні школи-інтернати; підлітки шкіл-інтернатів; позитивне ставлення до праці; трудова діяльність; позаурочна діяльність; гурткова робота.

Лит. 7.

Victoriya Yakovlyeva, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogics, Theory and Methods of Technological Education Department State Higher Educational Institution “Kryvyi Rih State Pedagogical University”
Active Member of International Academy of Life Safety, Kyiv
Active Member of International Academy of Safety Culture, Ecology and Health, Kyiv
Honorary Member of European Association of Safety, Poland, Krakow

THE SPECIFICS OF EDUCATING THE POSITIVE ATTITUDE TO WORK OF TEENAGERS OF GENERAL EDUCATIONAL BOARDING SCHOOLS AND FORMS OF LABOR ACTIVITY DURING AFTER LESSONS

The article analyzes the new social problems posed by modern society in general educational boarding schools, in particular, the tasks connected with the future work activity of their pupils, Social order for general boarding schools is to form a new system of values based on folk morals in the younger generation. The core of such a system is humanistic education, which aims to cultivate humanity, sensitivity, benevolence and national dignity. Labor activity is one of the important components of this process. The peculiarities of the pupils' contingent of these institutions that influence on the content and forms of the organization of labor activity, the specifics of the process are revealed the raising of the positive attitude of adolescents of general educational institutions to work.